

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΟΜΟΙ

ΤΗΣ ΑΠΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΤΟΝΩΝ ΦΩΝΗΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΠΟΝΤΟΥ

Βιβλιοθήκη Γ. Δ. Κουδρινάδων Κανέως Πάσης Κρήτης - δι
μοσχογραφία εἰς εὐχριστόν καὶ λαοφίλον.
ἀνατύπωση ἐφ' 27.7.1951

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΖ' ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ»

Καίνης

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ
1937

ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΠΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΑΤΟΝΩΝ ΦΩΝΗΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΠΟΝΤΟΥ

Τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα ἐν συγκρίσει μὲν πρὸς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἰδιώματα τῆς ὄλης Ἑλληνικῆς ποῦ διαφέρει τόσον πολὺ, ὥστε νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητον, ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς ἑαυτὸ δὲν εἶναι ἐνιαυτον, ἀλλ' ὑποδικαιρεῖται εἰς τοπικὰ ἰδιώματα. Ταῦτα δὲν διαφέρουν μὲν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε οἱ λαλοῦντες αὐτὰ νὰ μὴ ἐννοοῦν ἀλλήλους—ἐξαίρεσιν κάμνει τὸ ἰδιῶμα χωρίων τινῶν τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως σχεδὸν ἀκατανόητον εἰς τοὺς ἄλλους Ποντίους—ἀλλ' ἐπισημῶς παρουσιάζουν σπουδαίας τινὰς διαφορὰς εἰς τὸ φωνητικὸν μέρος. Κατὰ τάχως δυνάμεθα ἀδρομερῶς νὰ τὸ ὑποδικαιρέσωμεν εἰς δύο ἰδιώματα, τὸ ἰδιῶμα τῶν πόλεων Τριπόλεως, Κερασούντος, Οἰνόης, Ἄνω Ἀμισοῦ, Σινώπης καὶ Ἰνεπόλεως καὶ τὸ ἰδιῶμα τῶν ἐπαρχιῶν Τραπεζοῦντος, Κοτυώρων, Ὀφews, Ματζούκας καὶ Ἀργυροπόλεως. Εἰς τὸ πρῶτον σῶζονται ὄλα τὰ φωνήεντα ἀπαθῆ, εἰς δὲ τὸ δεῦτερον ἀποβάλλονται τὰ ἄτονα *ι* καὶ *ου*.

Διαφέρει ἔμως τὸ ἰδιῶμα τοῦτο τῶν λοιπῶν ἰδιωμάτων τῆς βορείου Ἑλληνικῆς κατὰ ἓνα θεμελιώδη νόμον. Δηλαδὴ ἐνῶ εἰς αὐτὰ ἀποβάλλεται πᾶν ἄτονον *ι* καὶ *ου* ἀσχέτως πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ λέξει, σῶζεται δὲ μόνον ἐνιαυτοῦ, ἂν ἢ φύσις τῶν παρακειμένων συμφώνων τὸ ἀπαιτῆ, οἷον ἐν Ζαγορίφ τῆς Ἡπείρου *πειράζου, πυρομαχου, τηρῶ, τυρὶ* κτλ., ἢ ἂν ἐκ τῆς ἀποβολῆς θὰ προέκυπτε συμφωνικὸν σύμπλεγμα δυσεμφώνητον, οἷον ἐν Ἡπείρῳ, *Μακεδονία καὶ ἀλλαχοῦ βράζεις, κράζεις, ριχνεῖς, ἔζησα, ἄφρισα, ἄχνισα, βροῖσκουν, ταχτικός, ἀκριβός, ἄπλυτους* κττ. ¹⁾, τοῦναντίον εἰς τὸ ἰδιῶμα τοῦ Πόντου δὲν ἀποβάλλονται ὄλα τὰ ἄτονα. Καὶ τοῦτο συμβαίνει οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ὑπὸ ὠρισμένους νόμους. Ἐνταῦθα δι' ὀλίγων θὰ καθορίσωμεν πότε ἀποβάλλονται καὶ πότε τηροῦνται.

Ἀποβάλλονται κανονικῶς εἰς τὰς καταλήξεις ὄλων τῶν παροξυτόνων, ἔτε δηλαδὴ κείνται ταῦτα εὐθὺς μετὰ τὸν τόνον :

1) Τὸ *ι* ὄλων τῶν οὐδετέρων ἀρχαϊκῶς εἰς *-ιον -ιν* δευτεροκλίτων.

¹⁾ Ἴδὲ ἐμὴν Γραμματικὴν βορείων ἰδιωμάτων, ἐν Ἀθήναις 1927, σελ. 17.

μαζί δὲ καὶ τὸ *ν*, ὡς ἂν ἀδράχτ', κορίτζ', ὀσπίτ', περισιτέρ', ποτήρ', χωράφ' κτλ. Πρὸ τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν *μ(ου)* καὶ *σ(ου)* ὠζεῖται τὸ *ι*, ὡς ἂν τὸ χωράφι *μ'*, χωράφι *σ'*, διότι ἄλλως θὰ προέκυπτε συμφωνικὸν σύμπλεγμα δυσεμφώνητον, πρὸ δὲ τοῦ τρίτου προσώπου *αὐ'* καὶ τῶν πληθυντικῶν *ἐμουν*, *ἔσουν*, *ἄτουν* πάντοτε ἐγκλινομένων ὠζεῖται τὸ *ν*, ὡς ἂν τὸ χωράφ' *αὐ'*, χωράφ' *ν* *ἐμουν*, χωράφ' *ν* *ἔσουν*, χωράφ' *ν* *ἄτουν*.

2) Τὸ *η* τῶν εἰς *-ης* ὀνομάτων καὶ τῶν ὁμοίως πρὸς ταῦτα ἐξωμολισμένων ἀρχαίων εἰς *-ιος* ἢ *-ειος* ληγόντων ὅτε τὸ ληκτικὸν *ς* τρέπεται εἰς *ς* προηγούμενου *λ, ν, ρ*, ὡς ἂν ἀγγουρομύτης-ἀγγουρομύτης, ἀνεφέλης-ἀνεφέλης, Ἀντώνης-Ἀντώνης, Ἀπρίλης-Ἀπρίλης, Ἀράβης-Ἀράβης, Ἀρμένης-Ἀρμένης, Βασίλης-Βασίλης, Γιώργης-Γιώργης, Γοργόρης-Γοργόρης, δεξιμάτης-δεξιμάτης, δεσπότης-δεσπότης, ἐρίφης-ἐρίφης, ζαρομάτης-ζαρομάτης, καβαλλάρης-καβαλλάρης, Καλαντιάρης-Καλαντιάρης (Ἰανουάριος), καλοκαίρης-καλοκαίρης, καμπούρης-καμπούρης, καντηλάφτης-καντηλάφτης, καρτζάλης-καρτζάλης (μεγαλομαμάτης), κλασιέρης-κλασιέρης (ἡ υπερδόμενος), κουκουλλομαμάτης-κουκουλλομαμάτης, κύρης-κύρης, μακροχειλής-μακροχειλής, Μάρτης-Μάρτης, μουρδάρης-μουρδάρης, πατισομύτης-πατισομύτης, πλατωμύτης-πλατωμύτης, χοντροκοίλης-χοντροκοίλης, Χορτοθέρης-Χορτοθέρης (Ἰούλιος), Χριστιεννάρης-Χριστιεννάρης (Δεκέμβριος) κτλ. Πρόσθετες τούτοις καὶ τὸ *αῖτης-αῖτης* ἐγκλινομένην τριτοπρόσωπον προσωπικὴν ἀντωνυμίαν ἰσοδύναμον πρὸς τὴν κοινὴν *της*. Ἡ τροπὴ τοῦ *ς* εἰς *ς* δὲν εἶναι φωνητικὴ, ἀλλ' ἀναλογικὴ, ἥτοι κατὰ τὰ εἰς *-της -ς*, ὡς ἂν ἀγγουρομύτης, δεξιμάτης, δεσπότης, ζαρομάτης, καντηλάφτης, Μάρτης κτλ., εἰς τὰ ὅποια μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ *η* δὲν προφέρονται δύο διακεκριμένα σύμφωνα *τ* *ς*, ἀλλ' εἰς φθόγγος *ς*, ἐλέχθη καὶ Ἀπρίλης, Ἀντώνης, Χορτοθέρης ἀπὸ Ἀπρίλ'ς, Ἀντών'ς, Χορτοθέρ'ς¹⁾. Ὅμοίως λέγεται καὶ τὸν κύρ' *το'* ἐκ τοῦ τὸν κύρι σου, τὸ χατίρ' *το'* ἐκ τοῦ τὸ χατίρι σου κτλ. Τώρα διατὶ ὁ τοιτακισμὸς τοῦ *ς* συμβαίνει μόνον ἕνεκα τῆς γειτνιασεως τῶν γραμμάτων *λ, ν, ρ* καὶ δὲν λέγεται καὶ Ἀράβης, ἐρίφης κτλ., δὲν εἶναι ζήτημα τοῦ παρόντος. Εἰς τὰ λήγοντα εἰς *-ξης* καὶ *-σης* καὶ τὰ τούτοις καταληκτικῶς ἐξωμοιωθέντα ἀρχαιότερα εἰς *-ιος* ἀποβάλλεται κατ' ἀνομοίωσιν τὸ πρῶτον συριστικὸν καὶ τότε τὸ ἄτονον *η* ἀντὶ *ν'* ἀποβάλλεται τρέπεται εἰς ἡμίφωνον *j* διὰ τὸ προηγούμενον

¹⁾ Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Δ. Οἰκονομίδης δέχεται ἐν τούτοις ἀνάπτυξιν τ. Ἰδ. Lautlehre des Pontischen σελ. 81 καὶ 114.

ἰσοχυρῶς τονιζόμενον φωνῆεν, ὡς ἂν Ἀνασιάσης-Ἀναστάης, ἐτεποίξης-ἐτεποίης (ἀναίσχυντος), Θανάσης-Θανάης, Θεοδόσης-Θεοδόης, καρτάξης-καρτάης (ἀναμαλλιασμένος), κοντοφώσης-κοντοφώης (μύψ), κουρονάξης-κουρονάης (γλίσχος, φειδωλός) κτλ. ¹⁾ Κατὰ τοῦτο τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα εἶναι ἕμοιον πρὸς πλεῖστα ἄλλα βόρεια ἰδιώματα, εἰς τὰ ὅποια ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἔροις γίνεται ἡ ἀνομοίωσις μεταξὺ τῶν συριστικῶν καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἡμιφώνου *j* ²⁾.

3) Τὸ *η* τῶν πρωτοκλίτων θηλυκῶν καὶ τῶν πρὸς ταῦτα ἐξομοιωθέντων παλαιῶν τριτοκλίτων εἰς *-ις*, ὡς ἂν βράση-βράς³, γνώση-γνώς³, ζήση-ζής³, κόρη-κόρ³, κρίση-κρίς³, λούση-λούς³, μέση-μές³, Πέφηη-Πέφι³, πίστη-πίσι³, πλάση-πλάς³, πλύση-πλύς³, τάξη-τάξ³, Τετράδη-Τετράδ³, Τρίτη-Τρίτ³, φώση-φώς³ (φῶς τῶν ὀφθαλμῶν), χάρη-χάρ³ κτλ. ἐκτὸς ἂν ἀκολουθῆ ἐνικὴ γενικὴ ἀνωνομίας προσωπικῆς, ὅτε τηρεῖται, ὡς ἂν ἡ γνώση μ³, ἡ φώση σ³, ἀλλὰ ἡ πίστι³ ἔμουν, τὴν πίστι³ ἔμουν, τὴν κόρ³ ἄτουν ⁴⁾. Αἱ ἐξαιρέσεις δύναται νὰ ἐρμηνευθοῦν, ὡς ἂν τὸ παίγνη (παίγνιον) καὶ σιλέγηη (κόσκινον πολὺ λεπτὸν) διὰ τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *γν* μὴ ἀνεκτὸν ἐν τέλει λέξεως εἰς τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα, τὸ τέχνη ὁμοίως διὰ τὸν ἴδιον λόγον, τὸ ἀγάπη παρὰ τὸ ἀγάπ³ ὁμοίως λεγόμενον, τὸ γνώμη παρὰ τὸ γνώμ³ καὶ τὰ παρόμοια ἐπεκράτησαν ἐκ τῶν ἄλλων ἰδιωμάτων τοῦ Πόντου, εἰς τὰ ὅποια καθόλου σώζονται τὰ ἄτονα φωνήεντα *i* καὶ *ou* ⁴⁾, τὸ πῆχη εἶναι νεώτερον τῆς λογίας χρήσεως ἀντὶ τοῦ εὐχρήστου Τουρκικοῦ ἐλεπή, τὸ δὲ λεβάντη (ἄρωμα) ἐπέισακτον.

² Ἀπεναντίας τηρεῖται τὸ ληκτικὸν *η* ὅλων τῶν προπαροξυτόνων θηλυκῶν ἀρχαίῳθεν κληρονομηθέντων ἢ νεωστὶ σχηματισθέντων ὁμοίως πρὸς ἐκεῖνα, ὡς ἂν ἀγαλλίαση, ἀνάλυση, ἀνάσταση, ἀνάπαση, ἀνέβαση, ἀνοιξη, ἀντίχαρη, ἀπάντηση, ἀπόλυση, γλύκαση, δάργυρη (ὑδράργυρος), διάκριση, δύναμη, ἐξέταση, ἐσχώρηση, εὐλόγηση, εὐχαρίστηση, ζάχαρη, ἡπαρη (ἡπαρ), θύμαρη (θυμάρι), ἴναση (ἡ ἐκ τῆς ἀμυλώδους συστάσεως τροφίμου τινός προσερχομένη χύλωσις κατὰ τὴν βράσιν), κάμαση (ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ ἐπ' ἀμοιβῆ γινομένη ἐργασία), κατάβαση (συγκατάβασις, μετριοφροσύνη), κατάσταση, κατέβαση (ἡμιπληγία), κέρενη (δρεπάνι), κίνηση (εὐκοιλίωσις), κίρεπη (εἶδος ἄξινης), κόλαση, νόσταση (νοστιμάδα),

1) Π6. καὶ Δ. Οἰκονομίδ. Lautl. 57.

2) Γραμματ. βορ. ἰδιωμ. 25 κέξ.

3) Δ. Οἰκονομίδ. Lautl. 79.

4) Π6. καὶ Γ. Χατζιδάκη ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου 8, 28.

πανήγυρη, παιδείη, πείραξι, πόρευσι (ἀποχωρητήριον), πούλησι, σπλάχνωσι (εὐσπλαχνία), στεφάνωσι, σταύρωσι, σύβρασι (ἢ πρώτη βράσις ἔσπριον πρὸ τῆς προσθήκης ἄλλων οὐσιῶν), Τρίπολι, τζίκαση (φυτόν τι ἐδώδιμον), ὑπόληψι, χόρτασι, χώνεψι κτλ.

Διατί ἡ ἐξαίρεσις αὕτη; Διατί τὸ η τοῦτο τῶν προπαροξυτόνων εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ τὸ η τῶν παροξυτόνων; Αἰτία τούτου εἶναι ὁ τόνος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ συλλαβαὶ αἱ προσκείμεναι πρὸς τὴν τονιζομένην ἐκφωνοῦνται πάντοτε ἀσθενέστερον τῶν ἄλλων. Εἰς τὸ ἡ πῖσι π. χ. ἀποβάλλεται τὸ η, διότι εἶναι εὐθύς μετὰ τὴν ἰσχυρῶς τονιζομένην συλλαβὴν καὶ ἕνεκα τούτου ἐξαντλουμένου τοῦ ἐκφερομένου ἐκ τῶν πνευμόνων πνεύματος δὲν προφέρεται καθόλου, ἀλλὰ εἰς τὸ ἀνάστασι τὸ η εὐρίσκειται μακρὰν τῆς τονιζομένης συλλαβῆς καὶ ἐπειδὴ ἐγκείται εἰς τὴν φύσιν τοῦ Ποντικῆ ἰδιώματος νὰ ἀναπτύσσεται δευτερεύων τόνος ὅχι μόνον εἰς τὰς πολυσυλλάβους λέξεις τὰς τονιζομένας πέραν τῆς τετάρτης συλλαβῆς, ὡς ἄνοστεσά, νόστιμιοσά, Χάραλαμπέ κτλ., ἀλλὰ καὶ τὰς προπαροξυτόνους, διὰ τοῦτο ὁ ἐπὶ τοῦ η γεννώμενος δευτερεύων τόνος, ἔσον καὶ ἂν εἶναι μόλις αἰσθητός, σώζει αὐτό. Λοιπὸν λέγεται ἀγαλλίασῃ, ἀνάλυσῃ, ἀνάστασῃ, ἀνάπαιψῃ, ἀνέβασῃ κτλ. Ὁ δευτερεύων οὗτος τόνος σώζει τὸ η καὶ εἰς μίαν ἄλλην τάξιν ὀνομάτων. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ δευτέρων ἄρσεν. εἰς -ῆς καὶ θηλ. εἰς -ῆς πρωτόκλιτα, τὰ μὲν πρῶτα προσηγορικά, τὰ δὲ δευτέρων κύρια, τὰ ὅποια εἰς τὴν κλητικὴν ἀναβιβάζουσιν τὸν τόνον εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶναι τετάρτη ἢ πέμπτη ἀπὸ τῆς ληγούσης. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀναγκαίως γεννᾶται δευτέρος τόνος εἰς τὴν λήγουσαν, ὡς γατριότης (ἀγωγιάτης) - γάτριότη, ζουρνάτης (ὁ παίζων ζουρνᾶν) - ζουρνάτης κτλ. καὶ Ἄνατολή - Ἄνατολή, Βασιλική-Βάσιλ'κή, Δεσποινὴ-Δέσποινῆ, Εὐγενὴ - Εὐγενῆ, Καρτερὴ-Κάρτερῆ, Κερεκὴ-Κέρεκῆ, Παρασχευὴ-Πάρασχευῆ, Φωτεινὴ - Φώτεινῆ. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς ὀνόματα δισύλλαβα εἰς -ῆς, τὰ ὅποια εἰς τὴν κλητικὴν ἐγκλίνονται τρόπον τινὰ καὶ ἀναβιβάζουσιν τὸν τόνον εἰς τὸ προηγούμενον κλητικὸν μέρος, ὡς Ποινὴ (Δεσποινὴ) - Ἐ Ποινῆ, κουτσή (κόρη) - νέ κουτσή, μωρὴ - νέ μωρῆ, πουτσή (κόρη) - νέ πουτσή κτλ. Μὴ νομίση ὁ ἀναγνώστης, ἀπατώμενος τυχὸν ἐκ τῆς παραστάσεως τῶν λέξεων, ὅτι ὁμοίως τονίζονται π. χ. τὸ Ποινὴ καὶ Ἐ Ποινῆ, μωρὴ καὶ νέ μωρῆ. Καθόλου. Εἰς τὴν ὀνομαστικὴν ὁ κύριος τόνος εἶναι εἰς τὴν λήγουσαν. Ποινῆ, μωρῆ, ἀλλ' εἰς τὴν κλητικὴν ὁ κύριος τόνος μετατίθεται εἰς τὸ κλητικὸν ἔ και νέ, ὁ δὲ τόνος τῆς ληγούσης εἶναι μόλις αἰσθητός. Ὅμοίως δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὅτι εἰς τὰς κλητικὰς Ἄνα-

τολή, Δέσποινή, Κάστερη κτλ. γεννᾶται μὲν τόνος εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν, ἀλλ' ὅτι μένει ὁ τόνος τῆς ληγούσης ὁ ἴδιος. "Ὅχι. Ὁ τόνος οὗτος εἶναι τόσον ἀσθενής, ὥστε δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὑστερογενῆς καθὼς καὶ εἰς ἄλλας κλητικὰς ὀνομάτων, τὰ ὅποια εἰς τὴν ὀνομαστικὴν δὲν τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν, ὡς ὡς *Κωσιαντίνος-Κώσιαντινὸν, Χαράλαμπος-Χάραλαμπὸν, Χριστόδουλος-Χριστιοδουλὸν* κττ.

Τοῦ κανόνος τούτου ἐξαιρεῖται ἑλόκληρος τάξις κυρίων ὀνομάτων ἄρσ. εἰς *ης*, εἰς τὰ ἑποῖα ἀναδιβάσσεται μὲν ὁμοίως ὁ τόνος εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν, ἀλλὰ δευτερεύων τόνος εἰς τὴν λήγουσαν δὲν ἀναπτύσσεται καὶ οὕτω τὸ *η* ἀποκρίπτεται, ὡς ὡς (*Ἀβραάμης*) Ἀβραάμης-Ἀβρααμ', (*Ἀδάμης*) Ἀδάμης-Ἀδαμ', (*Ἀνασιάζης*) Ἀνασιάζης-Ἀνασιάζ', (*Ἀντωνίωνης*) Ἀντωνίωνης-Ἀντωνίων', (*Βασίλης*) Βασίλης-Βάσιλ', (*Γαβροήλης*) Γαβροήλης-Γάβροηλ', (*Γιακείμης*) Γιακείμης-Γιάκειμ', (*Γιορδάμης*) Γιορδάμης-Γιόρδαμ', (*Γοργόρης*) Γοργόρης-Γόργορ', (*Δαβίδης*) Δαβίδης-Δάβιδ', (*Δανιήλης*) Δανιήλης-Δάνιηλ', (*Ἐφραίμης*) Ἐφραίμης-Ἐφραϊμ', (*Θανάσης*) Θανάσης-Θάνασ', (*Θοδόσης*) Θοδόσης-Θόδοσ', (*Λευτέρης*) Λευτέρης-Λεύτερ', (*Μουχαήλης*) Μουχαήλης-Μούχαηλ', (*Πολυχρόνης*) Πολυχρόνης-Πόλυχρον', (*Πορφύρης*) Πορφύρης-Πόρφυρ', (*Προκόπης*) Προκόπης-Πρόκοπ', (*Σαμουήλης*) Σαμουήλης-Σάμουηλ', (*Σεραφεύμης*) Σεραφεύμης-Σέραφευμ', (*Συμεώνης*) Συμεώνης-Σύμεων' κττ. Ὁμοίως ἐξαιροῦνται καὶ τὰ εἰς *-ης* ἐπίωνυμα, ὡς ὡς (*Γιωρμαλάκης*) Γιωρμαλάκης-Γιόρμαλακ', (*Κοκόβης*) Κοκόβης-Κόκοβ', (*Κοταλάκης*) Κοταλάκης-Κόταλακ', (*Κουθούρης*) Κουθούρης-Κούθουρ', (*Κουκούλης*) Κουκούλης-Κούκουλλ', (*Μουχαλάκης*) Μουχαλάκης-Μούχαλακ', (*Περιστέλης*) Περιστέλης-Πέριστέλ', (*Τζαβιάρης*) Τζαβιάρης-Τζάβιαρ', (*Τοχούμης*) Τοχούμης-Τόχουμ', (*Τουφάνης*) Τουφάνης-Τούφαν', (*Τχιρκίνης*) Τχιρκίνης-Τχίρκιν' κττ. Εἰς ταῦτα πραγματικῶς ἀποβάλλεται τὸ ληκτικὸν *η*, ἂν καὶ ὁ τόνος εὐρίσκειται οὐχὶ εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην συλλαβὴν, ἀλλὰ πολὺ μακρύτερα. Διὰ τὴν δὲν γεννᾶται καὶ ἐδῶ δευτερεύων τόνος ; Φαίνεται ὅτι τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα ἠθέλησε νὰ διαστείλῃ σαφῶς τὰ ἄρσενικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ, διότι τύποι Ἀνασιάζης, Γάβροηλ', Γόργορ' κτλ. δὲν θὰ διεστέλλοντο ἀπὸ τὰ θηλυκὰ Ἀνασιάζη, Γάβροηλ', Γόργορ' κτλ. πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης συγχύσεως ἢ ψυχῆ τῶν λαλοῦντων ἐκάνοντι ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα διαφορετικὰ. Τὸ Ἀριστοκλή, Θέμιστοκλή, Πέρικλ' καὶ τὰ τούτοις ὅμοια εἶναι νεώτερα τῆς λογίης χρήσεως καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ νομισθοῦν ὡς παραδιβάλλοντα τὸν γλωσσικὸν τοῦτον νόμον.

4) Τὸ *οι* τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντοῦ τῶν δευτεροκλίτων οὐσια-

στικῶν, ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιθέτων, ὅσον ἀγούροι-ἀγούρ', ἀρθῶποι-ἀρθῶπ', ἀργάτοι-ἀργάτ', ἀτεῖνοι-ἀτεῖν' (αὐτοί), ἐκείνοι-ἐκεῖν', ἐμφόροι-ἐμφόρ (ἔφοροι), ἐπιτρόποι-ἐπιτρόπ', καλοέροι-καλοέρ', κλέφτοι-κλέφτ', *νεγκασμένοι-νεγκασμέν' (κουρρασμένοι), νομάτσι-νομάτ', πεθαμένοι-πεθαμέν', πεινασμένοι-πεινασμέν', συντρόφοι-συντρόφ', τεσσάροι-τεσσάρ', Τοῦρκοι-Τοῦρκ', χορτασμένοι-χορτασμέν', χωρέτοι-χωρέτ' (χωρικοί) κτλ.

Σώζεται ὁμοίως τὸ σι ὅλων τῶν προπαρθευτῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων, ὅσον ἀβράκωτοι, ἀγαπέσιμοι (ἄξιαγάπητοι), ἀγνωστοί, ἀγροίκιστοι (παχυλοὶ τὴν διάνοιαν), ἀμάθεται, ἀνιφοί, ἀνοστοί, ἀνυπάκουοι (ἀπειθεῖς), ἀξιοί, ἀπιστοί, ἀπλυτοί, ἄποροι, ἀπρόκοφοί, ἀπροσκάλειοι, ἀσπροπόσωποι, ἀσχημεῖοι (ἀσκημεῖοι), ἀφῶτιστοι, ἀχαροί, ἀχόρταστοί, ἔμορφοι, κακόγνωμοί, κακόχροιοί (ἐκείνοι τῶν ἐπίσων αἱ πληγαὶ ἔνθεραπεύονται εὐκόλως), κακοπέγαλοί (ἐκείνοι ποὺ ἔνθεροφλοῦν τὰ χρέη των), κακότυχοι, κακόχροιοί (κακοπληρωταί), καλογέλαστοί (πρόσχαροι, γελαστοί), καλόγνωμοί, καλομάθεται, κίτρινοί, κόκκινοί, νόστιμοί, πράσινοί, ὑπόμενοι (ὑπομονητικεῖς), χιλιάκλεροί (χιλιάκληροί, ἔτυχεστατοί) κτλ. Καὶ τοῦ σι τούτου ἡ τήρησις ὀφείλεται εἰς τὸν δευτερεύοντα τόνον, ὁ ὁποῖος γεννᾶται ἐπὶ τῆς ληγούσης ἔστω καὶ ἀσθενῆς, ἀβράκωτοι, ἀγαπέσιμοί, ἀγνωστοί, ἀγροίκιστοι κτλ.

5) Τὸ εἰ τῶν ρηματικῶν καταλήξεων, ὅσον ἀνοίγω-ἀνοίς ἀνοί', ἀπολέκω-ἀπολέκς-ἀπολέκ', βάφτω-βάφτις-βάφτ', βλάπτω-βλάπτις βλάπτ', γιαιτρεύω-γαιτρεύς-γαιτρεύ', γράφτω-γράφτις-γράφτ', γριζεύω-γριζεύς-γριζεύ', ἐλέπω-ἐλέπς-ἐλέπ', εὐρῆκω-εὐρῆκς-εὐρῆκ', σπίγγω-σπίγγς-σπίγγ', στέκω-στέκς-στέκ', συενεύω-συενεύς-συενεύ', χορεύω-χορεύς-χορεύ' κτλ. Εἰς τὰ εἰς -λω -νω -ρω ρήματα γεννᾶται ὁ ἀναλογικὸς ταιτακισμὸς τοῦ σ τοῦ δευτέρου προσώπου, ἦτοι κατὰ τὸ βάφτις, βλάπτις, γράφτις κτλ., λέγεται καὶ ἀνασπάλλω-ἀνασπάλλτις, βάλλω-βάλλτις, θέλω-θέλιτις, ἀπλώνω-ἀπλώντις, ἰδρῶνω-ἰδρῶντις, προφτιάνω-προφτιάντις, παίρω-παίρτις, σπείρω-σπείρτις, φέρω-φέρτις κτλ. Ὅμοιος ταιτακισμὸς παρουσιάζεται καὶ εἰς τὸ σ τῆς ἀντωνυμίας σε, ἔταν αὕτη ἀκολουθεῖ ὡς ἀντικείμενον τὸ τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον ρήματος εἰς -λω -νω -ρω, ἦτοι κατὰ τὸ βλάπτει σε-βλάπτ' σε, γράφτει σε-γράφτ' σε, κλέπτει σε-κλέφτ' σε, τὰ ἑποῖα προφέρονται βλάπτει, γράφτει, κλέπτει, λέγεται καὶ βάλλει σε-βάλλ' σε, θέλει σε-θέλ' σε, κρίνει σε-κρίν' σε, πλύνει σε-πλύν' σε, παίρει σε-παίρ' σε, φέρει σε-φέρ' σε κτλ. Εἰς τὰ εἰς -ξω ρήματα τῆς καταλήξεως -ξεις ἀποβάλλεται τὸ ξ κατ' ἀνομοίωσιν πρὸς τὸ ἐπόμενον σ καὶ τὸ εἰ τρέπεται εἰς ἡμίφωνον, ὅσον βολίζεις-βολίξς, θερίζεις-θερίξς, κοινωνί-

ζεις-κοινωνίης, χιενίσεις χιενίης κτλ. Κατὰ τοῦτο τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα ἔμοιάζει πρὸς πολλὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων ¹⁾).

6) Τὸ -ει τῶν προστακτικῶν τῶν περισπωμένων ρημάτων, οἷον ἀγαπῶ -ἀγάπει-ἀγάπ', ἐντρανῶ-ἐντρανεῖ-ἐντραν', λαλῶ-λάλει-λίλι', παρακαλῶ-παρακάλει-παρακάλλ', πορπατῶ-πορπάτει-πορπάτ' καὶ πορπά, τερῶ-τέρει-τέρῳ' ἀλλὰ καὶ τέρεν, τραγωδῶ-τραγῶδει-τραγῶδ', φορῶ-φόρει-φόρῳ' κτλ. ²⁾).

7) Τὸ **ου** τῆς γενικῆς τοῦ ἐνικοῦ καὶ αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντοῦ οὐσιαστικῶν, ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιθέτων, οἷον ἄλλους-ἄλις, αἰείνους-αἰείντις (αὐτούς), ἀρθῶπου-ἀρθῶπ' καὶ ἀρθῶπους-ἀρθῶπς, ἐκείνους-ἐκείντις, ἐπιτρόπου-ἐπιτρόπ' καὶ ἐπιτρόπους-ἐπιτρόπς, Τούρκους-Τούρκς, συντρόφου-συντρόφ' καὶ συντρόφους-συντρόφς. Πρὸςθες καὶ τὰ εὐδέτερα παιδίου-παιδί', περιστερίου-περιστερί', πιθαρίου-πιθαρί', χωραφίου-χωραφί' κτλ. Καὶ ἐνταῦθα εἶναι κανονικὸς ὁ τσιτακισμὸς τοῦ **ς** μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ **ου**, ἂν τὸ συμπίπτον σύμφωνον εἶναι **λ, γ, ρ**, ἦτοι κατὰ τὸ κλέπτους-κλέφτις, νομάτους-νομάτις, ψεύτους-ψεύτις, χωρέτους-χωρέτις καὶ τὰ ἔθνικὰ Κανέτους-Κανέτις, Κοτυλέτους-Κοτυλέτις, Κρωμέτους-Κρωμέτις κτλ. λέγεται καὶ ἀγγέλους-ἀγγέλτις, ἄλλους-ἄλις, δούλους-δούλις, ὄλους-ὄλις, φίλους-φίλις, νεγκασμένους-νεγκασμέντις, προκομμένους-προκομμέντις, χορτασμένους-χορτασμέντις, ἐμφόρους-ἐμφόρις, καλοέρους-καλοέρις, τεσσάρους-τεσσάρις. Τὸ **ου** ὅμως τῶν προπαροξυτόνων σῴζεται διὰ τὸν δευτερεύοντα ἀσθενῆ τόνον ὅπως καὶ τὸ **η** καὶ **οι** τῶν προπαροξυτόνων, οἷον ἄνιφτου καὶ ἄνιφτός, ἄρρωστου καὶ ἄρρωστός, ἔμορφου καὶ ἔμορφός, Ἀγαθόνικου, Θεφύλαχτου κτλ.

*
*

Ἐντὸς λέξεως συγκόπτονται κανονικῶς τὰ ἅτονα **ι** καὶ **ου** εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις :

1) Τὸ εὐθὺς ἐπίτονον **ι** τῶν εἰς -ισσα προπαροξυτόνων θηλυκῶν οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων καὶ μετοχῶν, εἰς τὰ ὅποια ὁμοίως γεννᾶται τσιτακισμὸς τοῦ **σ** δι' ὃν λόγον ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω, οἷον ἀντραδέλφισσα -ἀντραδέλφ'ισσα, γειτόνισσα-γειτόνισσα, ἐξαδέλφισσα-ἐξαδέλφ'ισσα, Κανέτισσα-Κανέτισσα, Κρωμέτισσα-Κρωμέτισσα, μαστόρισσα-μαστόριςσα, νεγάμισσα-νεγάμ'ισσα (νεδνυμφος), προκομμένισσα-προκομμένισσα, σκοτωμένισσα-σκοτωμένισσα, συνύφισσα-συνύφ'ισσα, συντρόφισσα-συντρόφ'ισσα, Τούρκισσα-Τούρκ'ισσα, φίλισσα-φίλιςσα, χωρέτισσα-χωρέιςσα κτλ.

¹⁾ Γραμματ. βορ. ἰδιῶμ. 25. Διὰ τὸ ἡμίφωνον τοῦτο πδ. καὶ Δ. Οἰκονομίδ. Lautl. 57.

²⁾ Δ. Οἰκονομίδ. ἀνωτ. 93.

2) Τὸ *ι* καὶ *ου* τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου ἐν τῇ ὀριστικῇ καὶ τοῦ ἀορίστου ἐν τῇ προστακτικῇ εὐθὺς ἀκολουθοῦντα τὴν τονιζομένην συλλαβὴν, ὅτε καὶ προκύπτει ὁ τσιτακισμὸς τοῦ *σ* καθὼς ἀνωτέρω ἐλέχθη, οἷον ἀγκαλιῶ-ἐγκάλεινα-ἐγκάλινα, ἀναλιῶ-ἐνελύεινα-ἐνελύινα, πάγω-ἐπέγεινα-ἐπέγινα, πορπατιῶ-ἐπορπάτεινα-ἐπορπάτινα, τερωῶ-ἐτέρεινα ἐτέρινα, τρώγω-ἐτρῶγεινα-ἐτρῶγινα, φέρω-ἐφέρεινα-ἐφέρινα κττ, καὶ ἐνέλυσα-ἐνέλιστα καὶ ἀνάλυσον-ἀνάλιτσον, ἐγροίκησα-ἐγροίκοσα καὶ ἐγκροίκησον-ἐγκροίκοσον, ἐδάνεισα-ἐδάνισα καὶ δάνεισον-δάνισον, ἐκόλλησα-ἐκόλισα καὶ κόλλησον-κόλισον, ἔκουσα-ἔκοσα καὶ ἄκουσον-ἄκισον, ἐπέμεινα-ἐπέμεινα, ἐπότισα-ἐπότισα καὶ πότισον-πότισον, ἐφόρισα-ἐφῆρισα καὶ φύρισον-φόρισον, ἐφώτισα-ἐφώτισα καὶ φώτισον-φώτισον, ἐχάρισα-ἐχάρισα καὶ χάρισον-χάρισον, ἐχώρισα-ἐχώρισα καὶ χώρισον-χώρισον κττ.

Παρὰ τὸν νόμον τοῦτον διατηρεῖται τὸ *ι* εἰς τὸν παρατατικὸν ἑλὼν τῶν εἰς *-ιζω* ρημάτων, οἷον ἀλιζω-ἐλιζα, βολιζω-ἐβόλιζα, βοτανιζω-ἐβοτανιζα, βυζαλιζω-ἐβυζαλιζα, γλουπιζω (ξεφλουδιζω)-ἐγλουπιζα, γρουλλιζω-ἐγρούλλιζα, γυναικιζω (ὑπαντρεῦσαι)-ἐγυναικιζα, δανείζω-ἐδάνειζα, δᾶριζω-ἐδᾶριζα, διβολιζω-ἐδιβόλιζα, ἐβοριζω (λικιμιζω)-ἐβόριζα, ἐγγεφιζω (ἐξυπνῶ)-ἐγγεφιζα, ἐμπαλιζω (μπαλώνω)-ἐμπάλιζα, ζουλιζω (ζουλιῶ)-ἐζούλιζα, θεριζω-ἐθέριζα, ιστοριζω-ιστόριζα, κακανιζω-ἐκακάνιζα, καματιζω (κάμνω τινὰ νὰ ἐργάζεται)-ἐκαμάτιζα, κλαινιζω (κάμνω τινὰ νὰ κλαίῃ)-ἐκλαίνιζα, κοιωνιζω-ἐκοιωνίζα, κολλιζω (κολλῶ) ἐκόλλιζα, κουλιζω (ἀποκόπτω τὴν κεφαλὴν μικρῶν ἰχθύων)-ἐκούλιζα, κουνιζω (κινῶ τὸ παιδί εἰς τὴν κούνιαν) - ἐκούνιζα, κουπιζω (ἀντιστρέφω δοχεῖον)-ἐκούπιζα, κραματιζω (ἐπὶ τοῦ ὕδατος καθίσταμαι διαυγῆς διὰ τῆς καθιζήσεως ξένων οὐσιῶν)-ἐκραμάτιζα, κρεμιζω (κρημνίζω)-ἐκρέμιζα, κυλιζω (κυλῶ)-ἐκύλιζα, λαναριζω (ξέω μαλλί εἰς τὸ λανάρι)-ἐλαναριζα, λαταριζω (κινῶ, κινουμι)-ἐλατάριζα, λουκιζω (ἀσπρίζω μὲ ἀσβεστόχωμᾶ τοῖχον)-ἐλούκιζα, ποτιζω-ἐπότιζα, τζουμιζω (τσιμπῶ, κεντῶ) -ἐτζουμιζα, τυλιζω-ἐτύλιζα, τυραννιζω (τυραννῶ, βασανίζω)-ἐτυρᾶννιζα, φουρκιζω-ἐφούρκιζα, χαριζω-ἐχάριζα, χωριζω-ἐχώριζα κτλ. Διατί ἡ ἐξαίρεσις αὕτη, ἐνῶ φωνητικῶς τίποτε δὲν φαίνεται συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ *ι*; Ἄλλ' ἂν δὲν ὑπάρχη λόγος φωνητικῶς, δύναται ὅμως νὰ ὑπάρχη ἄλλη αἰτία. Φρονῶ δὲ ὅτι ἀναλογικῶς τις νόμος θὰ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκραιότητα τοῦ παρατατικοῦ τούτου. Διότι ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς μερικὰ ρήματα ἢ συγκοπὴ τοῦ *ι* τοῦ παρατατικοῦ θὰ ἐδημιούργει τύπον ὁμοῖόν πως πρὸς τὸν τοῦ ἀορίστου, τοιαῦτα δὲ ρήματα εἶναι ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα πρὸ τοῦ *ι* ὑπάρχει *τ*, οἷον καμα-

ίζω, κραματίζω, ποτίζω, φωτίζω, χτίζω κττ., δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ δεχθῶμεν διατί τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα ἠθέλησε νὰ διαστείλῃ τὸν παρατατικὸν ἀπὸ τὸν ἄοριστον. Τῆ ὄντι τύποι τοῦ παρατατικοῦ μετὰ συγκεκομμένου *ι* ἐκαμάτζα, ἐκραμάτζα, ἐπότζα, ἐφώτζα, ἐχτζα δὲν θὰ διέφεραν αἰσθητῶς ἀπὸ τοὺς ἄορίστους ἐκαμάτσα, ἐκραμάτσα, ἐπότσα, ἐφώτσα, ἐχτσα, διότι μετὰ τὴν συγκοπὴν τοῦ *ι* δὲν ἀκούονται πλέον δύο φθόγγοι *τ ζ* καὶ *τ σ*, ἀλλ' εἰς καὶ μόνος *τζ* καὶ *τσ*. Ἐπειδὴ δὲ καθὼς φαίνεται εἰς τὸν ταχὺν προφορικὸν λόγον τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα δὲν ἠδύνατο νὰ διαστείλῃ τοὺς δύο τούτους φθόγγους, ἐπροτίμησε νὰ ἐκφέρῃ τὸν παρατατικὸν ἀκέραιον διὰ νὰ μὴ συγχέεται πρὸς τὸ ἄοριστον. Ἀφοῦ δὲ ἐξοικειώθη ἤδη πρὸς τὴν τῶν αὐτῆν μορφῆν τοῦ παρατατικοῦ, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἐξέφερον ὁμοίως τὸν παρατατικὸν ἔλων τῶν εἰς *-ίζω* ρημάτων καὶ ἐκείνων ἀκόμη, τῶν ὁποίων ὁ ἄοριστος δὲν ἠδύνατο νὰ συγχέεται ὡς αἰσθητῶς διαφέρων. Οὕτω λέγεται πρῶτον μὲν ἀλίζω-ἔλιτσα, βοτανίζω-ἐβοτάντσα, θεορίζω-ἐθέροτσα κττ. μετὰ ταιτακισμοῦ τοῦ *σ* διὰ τὸ προηγούμενον *λ*, *ν*, *ρ*, ἔπειτα δὲ γυναικίζω-ἐγυναίκσα (=ἐγυναίξα), ἐγνεφίζω-ἐγνέφσα, κουπίζω-ἐκούπσα (=ἐκούφα), κρεμίζω-ἐκρέμσα (=ἐκρέμφα), λουκίζω-ἐλούκσα (=ἐλούφα), τζουμπίζω-ἐτζούμσα (=ἐτζούμφα), φουρκίζω-ἐφούρκσα (=ἐφούρφα) κττ. Ὡς φαίνεται οἱ ἄορίστοι ἔλιτσα, ἐβοτάντσα, ἐθέροτσα, ἐγυναίξα, ἐγνέφσα, ἐκούφα κλ. δὲν ἠδύνατο νὰ συγχέωνται πρὸς τοὺς παρατατικούς ἔλιτσα, ἐβοτάντσα, ἐθέροτσα, ἐγυναίκσα, ἐγνέφσα, ἐκούπσα, ἀλλὰ τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα ἐπροτίμησε τὸν ἀναλογικὸν ἐξομαλισμὸν πανταχοῦ.

Εἰς ὅσα ρήματα εἰς *-ίζω* πρὸ τοῦ *ι* ὑπάρχει φωνήεν, τὸ *ι* δὲν συγχόπτεται οὔτε εἰς τὸν παρατατικὸν οὔτε εἰς τὸν ἄοριστον, διότι στηρίζεται ὑπὸ τοῦ προηγούμενου φωνήεντος, ὡς γαροαλαίζω-ἐγαροαλαίξα (φωνάζω δυνατὰ κλαίων), μῆίζω-ἐμῆίξα-ἐμῆίξα (μικουρίζω), λαίζω-ἐλαίξα-ἐλαίξα (κινῶ, σείω), τσαίζω-ἐτσαίξα-ἐτσαίξα (φωνάζω δυνατὰ), φαίζω-ἐφάίξα-ἐφάισα (δίδω τροφήν, ταγίζω) κττ. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἰσχύει ὁ θεμελιώδης ὅρος τῆς ἀποβολῆς ἀτόνου φωνήεντος τῶν βορείων ἰδιωμάτων, ἢ ὑπαρξίς προηγούμενου συμφώνου, προηγούμενου φωνήεντος δὲν γίνεται ἀπώλεια, διότι στηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ ¹⁾. Μόνην ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ὁ ἄοριστος ἐφάισα παρὰ τὸ ἐφάισα καὶ προστακτικὴ φάισον καὶ φάισον καὶ παράγωγον οὐσιαστικὸν φάισιμον καὶ φάσιμον. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἀκούονται ἀμφότεροι οἱ τύποι εἰς τὸ ἴδιον

¹⁾ Γραμματ. βορ. ἰδιωμ. 16.

μέρος, ἀλλὰ ποῦ μὲν ὁ μετὰ ποῦ ἡμιφώνου, ποῦ δὲ ὁ ἄλλος. Ἐπειδὴ δὲ φωνητικῶς τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀνερμήνευτον, πάντως ἀναλογικῆ τις ἐπίδρασις συνετέλεσεν εἰς τὴν συγκοπὴν τοῦ ἡμιφώνου.

Περὶ ἄλλων τινῶν ρημάτων ἔχει ἤδη παρατηρήσει ὁ συνάδελφος κ. Δ. Οἰκονομίδης ὅτι διατηρεῖται τὸ *ε* τοῦ ἀορίστου ἕνεκα τοῦ προηγουμένου συμφωνικοῦ συμπλέγματος, μετὰ τοῦ ὁποῖου δὲν δύναται νὰ συμφορῆται τὸ *σ* τῆς καταλήξεως, ὡς ἀντιρίζω-ἐντρισα, ἐγθύζω-ἐγθουσα, λαχιρίζω-ἐλάχισα, πικρίζω-ἐπίκρισα, ὑβρίζω-ὑβρισα κττ. ¹⁾ Ἄλλὰ καὶ παρ' ἄλλα ἀπλᾶ γράμματα σώζεται τὸ *ε* ἀορίστου λήγοντος εἰς -*ξα*, ὡς κουδίζω (ἐπὶ τῶν πτηνῶν λαμβάνω διὰ τοῦ ράμφους τὴν τροφήν) - ἐκούδιξα, φοσοίζω (σκάπτω εἰς τὴν γῆν λάκκον καὶ κρύπτω τι ἐντὸς αὐτοῦ, χώνω, κατορύττω) - ἐφοσοίξα κττ.

3) Τὸ *ου* τῆς καταλήξεως τοῦ παρατατικοῦ τῆς μέσης φωνῆς εἶτε εὐθύς μετὰ τὴν τονιζομένην συλλαβὴν εὐρισκόμενον εἶτε ἀπέχον αὐτῆς μεσολαδούσης ἑτέρας, ὡς ἔμμουνε-ἔμνε (ἡμην), ἔσουνε-ἔσνε (ἦσο), ἔμμουνε-ἔμνες (ἡμεθα), ἐκοιμούμνε-ἐκοιμούσνε-ἐκοιμούμνες (ἐκοιμώμην-ἄσο-ώμεθα), ἐστεφανούμνε-ἐστεφανούσνε-ἐστεφανούμνες καὶ οὕτω ὅλα τὰ εἰς *οῦμαι* περισπώμενα, ὁμοίως ἀγαπεύμνε-ἀγαπεύουσνε-ἀγαπεύομνες (ἡγαπώμην-ἄσο-ώμεθα) καὶ οὕτω ὅλα τὰ εἰς -*εῖομαι* παθ. περισπώμενων, ὁμοίως ἐδανείσκουμνε-ἐδανείσκουσνε-ἐδανείσκουμνες (ἐδανείζομην-ἐδανείζεσο-ἐδανείζομεθα), ἐκρίσκουμνε-ἐκρίσκουσνε-ἐκρίσκουμνες (ἐκρινόμην-ἐκρίνεσο-ἐκρινόμεθα), ἐγράφουμνε-ἐγράφουσνε-ἐγράφουμνες (ἐγραφόμην-ἐγράφεσο-ἐγραφόμεθα) καὶ οὕτω ὅλα τὰ βραύτονα.

Περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ *ου* εἰς τὸ τρίτον πληθυντικὸν πρόσωπον τῆς ἐνεργητικῆς καὶ μέσης φωνῆς ἀνοίγνε, μὲννε, μαραίν'νταν, φαίν'νταν κττ. δέλαθεν ὁ κ. Δ. Οἰκονομίδης ²⁾.

Ἰσως δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὰ εἰς -*νω* ρήματα μετὰ τὴν συγκοπὴν τοῦ *ου* τὰ δύο *ν*'ν προφέρονται ὡς *ν* διπλοῦν, ὡς ἀπλών'νε, προφτάν'νε, στεφανών'νε κτλ., τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐπομένης τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἀτὸς ὡς ἀντικειμένου, ὅτε τὸ πρόσωμα *ε* παραλείπεται, τὸ πρόσωπον τοῦτο διαστέλλεται σαφῶς διὰ τῆς προφορᾶς διπλοῦ *ν* ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐνικὸν πρόσωπον, ὡς ἀπλών'ν ἀτο καὶ ἀπλών'ν ἀτο, προφτάν'ν ἀτεν καὶ προφτάν'ν ἀτεν κτλ. Πλὴν τῆς περιπτώσεως αὐτῆς καὶ τοῦ παρατατικοῦ, ὅπου ὁμοίως ἀκούεται διπλοῦν *ν*,

¹⁾ Lautl. 81.

²⁾ Lautl. 85.

οἶον ἐνελύνεῖνα ἀνελύ'να (ἀνέλυα), ἐποίνεῖνα-ἐποίν'να (ἐκαμνα), ἐτρα-
νύνεῖνα-ἐτρανύν'να (ἐμεγάλωνα) κτλ., δὲν ἀκούονται ἄλλου, ἐφόσον ἐγὼ
τοῦλάχιστον γνωρίζω, διπλᾶ σύμφωνα μετὰ τὴν συγκοπὴν διαμέσων φω-
νηέντων. Εἶναι ἀνήκουστοι τύποι π. χ. θύμ'μα, μ'μούλ', μ'μίδ',
κ'κκούτ', κ'κκούδ' ἀντὶ τῶν πλήρων θύμημα, μουμούλ' (ἐντομόν τι
τῆς γῆς), μιμίδ' (σπυρί), κουκκούτ' (κουκκούτσι), κουκκούδ' (σπυρί), ὡς
θὰ ἠκούοντο εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα, ἔπου τοιαῦτα διπλᾶ εἶναι ἀνεκτά,
οἶον ββάλ' (βουβάλι), ββὸς (βουβός), ἰδδὰ (ἰδωδά), κκιὰ (κουκκιά) κτλ. ¹⁾.

Εἰς ἄλλους ρηματικούς τύπους, ὡς λ. χ. εἰς τὸ τρίτον πληθυντικὸν
τοῦ παρατατικοῦ τῆς μέσης φωνῆς ἐφάνθουνταν, ἐθανείσκουνταν, ἐκλί-
σκουνταν, ἐκρίσκουνταν, ἐλούσκουνταν, ἐστολίσκουνταν, ἐφάνθουνταν,
ἐχωρίσκουνταν κττ. δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀπεβολὴ διὰ τὴν φύσιν τῶν πα-
ρακειμένων συμφώνων. Συμπλέγματα συμφώνων ὡς τὸ **νθνε** καὶ **σκνε**
εἶναι ἀδύνατον νὰ προφέρωνται.

Ἡ συγκοπὴ τῶν ἀτόνων **ι** καὶ **ου** πλὴν τοῦ τσιτακισμοῦ τοῦ τελι-
κοῦ **ς** ἔχει καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν προφορὰν τῶν συγκρουο-
μένων συμφώνων, χάριν δὲ τῆς ἀκριβοῦς προφορᾶς εἶναι ἀνάγκη νὰ
δηλωθῇ ὅτι οἱ φθόγγοι **γγ** καὶ **κκ** ἐνοῦνται μετὰ τοῦ ἐπομένου **ς** εἰς **γξ**
καὶ **ξ** συγκοπτομένου τοῦ μεταξύ των **ου**, οἶον ἔκουσα-ἔξα, ἄκουσον-ἄξον,
Τούρκου-Τούρξ, συγκοπτομένου δὲ καὶ **ι** παράγειαι ὁμοίως τὸ ἴδιον
φαινόμενον, διότι οἱ φθόγγοι οὔτοι χάνουν τὴν εὐφρανικότητά των γινό-
μενοι ὑπερωικοί, οἶον ἀπολέκεις-ἀπολέξ, εὐρῆκεις-εὐρῆξ, σπίγγεις-σπίγξ,
στέκεις-στέξ, ἐγροίκησα-ἐγροίξα, ἐγροίκησον-ἐγροίξον, ἐλούκισα-ἐλούξα,
ἐφούρκισα-ἐφούρξα, ἐσπόγγισα-ἐσπόγξα, συντέκνισσα-συντέξα (κουμπάρα
ἐκ βαπτίσματος), Τούρκισσα-Τούρξα κτλ. ²⁾. Τὸ **γ** ὁμοίως ὡς ὑπερωικὸν
προφέρεται μετὰ τοῦ ἐπομένου **ν** ὡς τὸ ἀρχαῖον κληρονομηθὲν συμφω-
νικὸν σύμπλεγμα **γν**, καμμία δὲ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει τοῦ **γν** εἰς τὰς λέ-
ξεις λ. χ. γναφίν (σιαγών), γνωρίζω κττ. καὶ εἰς τὸ ἐπέγνα (ἐκ τοῦ ἐπέ-
γεινα=ἐπήγαῖνα), ἐτρώνγα (ἐκ τοῦ ἐτρώγεινα=ἔτρωγα) κττ. Ἐπίσης τὸ
π ἐνοῦται μετὰ τοῦ **ς** εἰς **ψ**, οἶον ἐλέπεις-ἐλέψ (βλέπεις), ἐγλούπισα-ἐγλούψα
(ἐξεφλούδισα), ἐκούπισα-ἐκούψα (ἀντέστρεψα), ἐχτούπισα-ἐχτούψα (ἐμά-
δησα), ἀρθώπους-ἀρθώψ, ἐπιτρόπους-ἐπιτρόψ, Ἀράρης-Ἀράψ κτλ. ³⁾.

Ζήτημα ἄξιον ἐρεύνης ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἐνοίγμου ἀορίστου

¹⁾ Γραμματ. βορ. ἰδιωμ. 40.

²⁾ Π6. καὶ Δ. Οἰκονομίδ. Lautl. 40.

³⁾ Π6. καὶ Δ. Οἰκονομίδ. Lautl. 44.

παράγωγα εις -*ιμον* συνήθως ἀφηρημένα οὐσιαστικά, εις τὰ ὅποια πάντα τὸ *ι* διατηρεῖται, οἷον ἀλέσιμον, ἄψιμον (φωτιά), βάλοισμον, βάψιμον, βράσιμον, βυζάξιμον, γλούψιμον (Ξεφλοῦδισμα), γράψιμον, δάξιμον (δάγκαμα), δέσιμον, ἐγδύσιμον (γδύσιμο), ἐφτάσιμον (φτάσιμο), ζέψιμον, θάψιμον, κάψιμον, κλάψιμον, κλείσιμον, κλέψιμον, κλώσιμον, κνέσιμον (φαγούρα), κούξιμον (πρόσκλησις), κόψιμον, κοίσιμον (κρίσις), κρούψιμον, λάσιμον (τὸ νὰ περιφέρεται κανεὶς), λέσιμον (ὄμιλις), λούσιμον, λύσιμον, νεστέψιμον (νηστεία), νίψιμον, νιώσιμον (δαρμός), ξάψιμον (πύρωμα), ξύσιμον, πέσιμον, πύσιμον, πιάσιμον, πλάσιμον, πλέξιμον, ποίσιμον (τὸ νὰ κάμνη κανεὶς κάτι), πρέσιμον (πρήσιμο), ράψιμον, ρούξιμον (πέσιμο), σκίσιμον (σκίσιμο), σ'κώσιμον (σήκωμα), σπάξιμον (σπάξιμο), σπάσιμον, σύρισιμον, τρίψιμον, φάσιμον καὶ φάσιμον (τάξιμα), φταίξιμον, φτύσιμον, φτείρισιμον, χρέσιμον (τὸ νὰ χρειασθῆ τις κάτι), χρίσιμον, χτέσιμον (ἀπέκτησις), χτίσιμον, ψάλοισμον, ψήσιμον κττ.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ἡ τάξις τῶν εις -(*ιγ*)μαν ἢ -(*ισ*)μαν ρηματικῶν παραγῶγων, οἷον ἄλισμαν (ἀλάτισμα), ἀναθεμάτισμαν, ἀνάλυγμαν, ἄντρισιμαν (παντρεῖά γυναικός), ἄνοιγμαν, ἀπόρκοισμαν (ἀνάγνωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐξορκισμῶν), ἀφόρισμαν, γυναικίσιμαν (παντρεῖά ἀνδρός), δάκλυσιμαν (πρόχειρος καθαρισμός σκεύους δι' ὕδατος), δάνεισιμαν, δρουβάνισμαν (ἐξαγωγή τοῦ βουτύρου ἀπὸ τὸ δέξυγαλα), ἐγνώρισιμαν (ἀναγνώρισις), θέρισιμαν, κάπνισμαν, κιτρίσιμαν, κοκκίνισμαν, κοπάνιγμαν, κούρφιγμαν, λάχτισιμαν, κύλισμαν, λανύρισιμαν καὶ λανάριγμαν, λατάρισιμαν (κίνησις), λούκισιμαν (ἄσπρισμα τοίχου δι' ἀσβεστοχώματος), λάχτισιμαν, νούνισμαν καὶ νούνιγμαν (σκέψις), πλούμισμαν, πρασίσιμαν, στόλισμαν, τύλιγμαν, τυροίνισμαν (τυραννία, βράσανο), φούριγμαν, φούρκοισμαν, χτένισμαν, χώρισιμαν κττ., πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ μερικὰ ἄλλα εις -*μαν*, ἐκ τῶν εις -*ύνω* ρημάτων, οἷον λάφρυμαν, λέγνυμαν (λέπτυνσις), μάκρυμαν, μαύρυμαν (μαύρισμα) κττ.

Εἰς τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας αἰτία τῆς διατηρήσεως τοῦ *ι* εἶναι ἡ ἀναλογικὴ ἐπίδρασις ἐκείνων, εις τὰ ὅποια δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποβληθῆ τοῦτο, διότι ἄλλως θὰ προέκυπτε συμφωνικὸν σύμπλεγμα δυσσεκφώνητον. Ὁ κ. Δ. Οἰκονομίδης παρετήρησεν ἤδη ὅτι εις τὰς λέξεις πλέξιμον καὶ ψάλοισμον διατηρεῖται τὸ *ι* διότι τὸ σύμπλεγμα ξ'μ καὶ λσ'μ δὲν εἶναι ἀνεκτόν¹⁾. Ὅπωςδὴποτε γεγονός εἶναι ὅτι εις ὅσας λέξεις

¹⁾ Lautl. 203.

ὑπάρχει καὶ ἄλλο σύμφωνον πρὸ τοῦ σ, ὡς βάλσιμον, ἐβγάσιμον, ἐγδέρσιμον (γδάρσιμο), φτείρσιμον (ἐκ τοῦ φτείρω=φοβίζω) ζῶν τι τρέπω αὐτὸ εἰς φυγήν), πάρσιμον, φέρσιμον, ψάλσιμον κτλ. ἢ διατήρησις τοῦ ι εἶναι φυσική, τοῦτο δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐπεκταθῆ ἢ διατήρησις του εἰς ὅλα τὰ εἰς -(σ)ιμον, ὡς ἀλέσιμον, βράσιμον, δέσιμον, κλείσιμον, λάσιμον κτλ., ἐνῶ θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ λεχθῆ καὶ ἀλέσ'μον, βράσ'μον, δέσ'μον, κλείσ'μον, λασ'μον κτλ. Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ φωνητικὸς νόμος τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἀτόνου ι δὲν λειτουργεῖ εἰς τὸ ἰδιῶμα τοῦ Πόντου πανταχοῦ ἀνεξαιρέτως, ἀλλ' ὅτι δύναται νὰ παραδαθῆ, ὅταν ἄλλος νόμος, ὁ ἀναλογικὸς, ἀντιδρᾷ, εἶναι δὲ ἢ ἀντιδρασις αὐτοῦ τοσοῦτον μᾶλλον καταφανής, καθόσον εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν τῶν οὐσιαστικῶν τὸ ι εἶναι εὐθὺς μετὰ τὴν τονιζομένην συλλαβὴν καὶ ἐπομένως ἀσθενέστερον παρὰ ἂν ἦτο εἰς ἄλλην χώραν τῆς λέξεως. Οὕτω δὲ καθὼς ἢ κλίσις τοῦ ἰδιώματος μετεβλήθη σχεδὸν καθ' ὅλακληρίαν ὑπὸ τῆς ἀναλογίας, ὡς παρετήρησεν ὁ καθηγητῆς Γεώργιος Χατζιδάκις ¹⁾, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ φωνητικοὶ νόμοι ἀνατρέπονται ὑπ' αὐτῆς, ἐνῶ ἀλλαχοῦ τυφλῶς λειτουργοῦν.

Εἰς τὴν ἑτέραν τάξιν τῶν εἰς -μαν ἢ διατήρησις τοῦ ι ὀφείλεται ἀναμφισβητήτως εἰς τὰ τρία ἢ καὶ τέσσερα σύμφωνα, τὰ ὅποια θὰ συνηγνῶντο, ἂν συνεχόπτετο τοῦτο.

Ἡ συντηρητικότης τοῦ ἰδιώματος ὡς πρὸς τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου ι ἔχει καὶ ἄλλον λόγον. Ἐνῶ εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς μένει ὑπόλειμμά τι τοῦ ἀποβαλλομένου ι πάντοτε μὲν προηγουμένων τῶν γραμμάτων γ, κ, χ, λ, ν, τὰ ὅποια οὕτω διατηροῦν τὴν οὐρανικὴν τὰ των, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλων γραμμάτων, ὡς βράσ', σκάσ', ζ' γούρ', χουράφ' κτλ. ²⁾, τοῦναντίον εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα τὰ γράμματα ταῦτα μεταβάλλουν ἀμέσως προφορὰν γινόμενα ἀπὸ οὐρανικὰ ὑπερωικὰ, ἤτοι οὐδὲν ἴχνος τοῦ ι μένει. Κατὰ ταῦτα πολὺ εὐκολώτερα θὰ προφέρῃ ὁ Βορειοελλαδίτης ἄλεμμα, γ'τόν', ζούλ'μα, θέλ'μα, κλίμ', κο'μητέρ', κ'δών', κ'παρίσ', πιλέκ'μα, μακέλλ'μα, μέν'μα κτλ. παρὰ ὁ Πόντιος ἄλμμα, γτόν', ζούλμαν, θέλμαν, κλίμ', κμητέρ', κδών', κπαρέσ', πελέκμαν, μακέλλμαν καὶ μένμαν.

Ἐπειτα δὲ παρατηρεῖται ὅτι τὰ γράμματα κ, λ, ν, ρ, τ εὐκολώτερα συμπροφέρονται μὲ ὠρισμένα γράμματα καὶ ἀναμεταξύ των καὶ ἕνεκα

¹⁾ Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 8 (1912/13) 17.

²⁾ Γραμματ. βορ. ἰδιῶμ. 16.

τούτου ευκολώτερα συγκόπτεται τὸ διάμεσον *ι*, οἷον Ἀρμέν^{ον}, ἀνοιξε^{νος}, αὐριζ^{νος}, Βασιλ^{κή}, βραδυζ^{νος}, γάλ^{τα} (γάλατα), γέλ^{τα} (γέλια), δάβολ^{κόν} (διαβολικόν), ἐμπριζ^{νος}, θέρ^{τα} (ἐποχή τοῦ θερισμοῦ), δπερ^{σζ^{νος}}, ὄφειτζ^{νος}, ὄχτεζ^{νος}, ὄφεζ^{νος}, καὶ Θερ^{νος}, καθημερ^{νος}, μεσημερ^{νος}, ὄσημερ^{νος}, ὕστερ^{νος} καὶ ἡμερ^{κόν}, πεθερ^{κά}, σχειμω^{ν^{ος}} (χειμῶνας), ἐρ^{γῶ} (ριγῶ), περ^{σόν}, καὶ γουλίρ^{κόν} (λαίμαργον), ὀκνύρ^{κόν} (ὀκνηρόν), σκαλεκιάρ^{κόν} (σκαυληκίαιρο), συνέλ^{κόν} (συνήλικον), φτειρῶρ^{κόν} (ψειριάρο), χάρ^{τα}, Κρωμέ^{κόν}, Πολίτ^{κόν}, Τριπολίτ^{κόν}, χωρέτ^{κόν} κττ. Παρὰ ταῦτα ὁμως λέγεται ἀδελφικά, ἀλεστικά, ἀρονικόν, ἀρρωστικόν, γιαιτρικόν, μερικόν, νεστικός, παστρικός, πεντικός, ψαλτικόν καὶ κλέφτικον, Κούρδικον, Τούρκικον κττ., διότι τὰ συμπλέγματα *λφκ*, *σικ*, *ρνη*, *τρη*, *ρηκ*, *σσηκ*, *νικ*, *λσηκ*, *φσηκ*, *ρσηκ* καὶ *ρσηκ* δὲν εἶναι ἀνεκτά. Κατὰ τὸ Τούρκικον ἐλέχθη καὶ Λάζικον καὶ Ρούσικον, ὅπως καὶ κατὰ τὸ κίτρινον λεγόμενον ἀκέραιον διὰ τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα *τρη* λέγεται καὶ κόκκινον καὶ πράσινον, ὡσαύτως κατὰ τὸ φίλος λέγεται καὶ Θέφιλος, ξενόφιλος, κατὰ τὰ πολλὰ εἰς *-ικόν* *-ικός*, εἰς τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύεται ἢ διατήρησις τοῦ *ι*, λέγεται καὶ ἀγγελικόν (τοῦτο ἴσως καὶ κατ' ἐπίδρασιν ἐκκλησιαστικὴν) παρὰ τὸ Ἀγγέλ^{κω}, ἀερικόν, ἀλικόν (ἀλμυρόν), βασιλικόν παρὰ τὸ Βασιλ^{κή}, δεσποτικόν (ἴσως καὶ ὡς λόγιον), μυρωδικόν κττ.

Ἐπεναντίας παρατηρεῖται ὅτι ἡ γειτνίασις τῶν ὀδοντικῶν *ε*, *δ*, *θ* πρὸς τὰ ἔρρινα *μ*, *ν* καὶ τὸ ὑγρὸν *λ* δὲν εἶναι ἀνεκτὴ καὶ διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον μοῦ εἶναι γνωστόν, δὲν συγκόπτεται τὸ μεταξὺ τῶν φωνῆων εἴτε πρῶτονον εἴτε ἐπίτονον, οἷον ἀγγουρομυτία (ἢ ἔχουσα μύτην ἀγγουροειδῆ), ἀληθινός, ἀπόλιθα (λιθάρα πού μένουσιν ἀπὸ τὸ κοσκίνισμα), ἀτιμία, ἀτιμος, ἐτοιμάζω, ἐτοιμος, δουλεία, δουλεύω, κάθημαν, κρήθινον, κρομμυδόπον (κρεμμυδάκι), ὄφεινός, παθινὴν (παχνί), πετεινός, πλέθυμαν (αὔξησις), πότιμαν (πότισμα), ποτιμάτ^ε (τὸ δυνάμενον νὰ πιωθῆ, πῶσιμο), σκοτεινός, φωτεινός κττ. Τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται καθόλου ἀπίθανον, διότι ἐνῶ π. χ. εἰς τὰς λέξεις ὄφεινός, σκοτεινός τὸ *ι* δὲν συγκόπτεται διὰ τὸ *ε* παρὰ τὸ *ν*, λέγεται τὸναντίον ὄφειτζ^{νος}, ὄχτεζ^{νος} καὶ ἄλλα πολλὰ εἰς *-ικός*, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ *ι* συγκόπτεται παρ' ἄλλο σύμφωνον ὡς μικρὸν ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ὡς πρὸς τὴν συντηρητικότητα τοῦ ἰδιώματος, προκειμένου κυρίως περὶ τῆς συγκοπῆς τῶν εὐθύς πρὸ τοῦ τόνου ἢ εὐθύς μετ' αὐτὸν ἀτόνων *ι* καὶ *ου*, ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι λέξεως τῆς ὁποίας ἀπεκόπη τὸ τελικόν φωνῆεν δὲν συγκόπτεται εὐκολα, ἐξ ὅσων γνωρίζω,

ἄλλο φωνῆεν. Οὕτω λέγεται μὲν εἰς τὰ λοιπὰ βόρεια ἰδιώματα ἀξινάρο^ο (ἄξινάρι), ζμάρο^ο (ζυμάρι), κ'βάρο^ο (κουδάρι), κ'τάβ^ο (κουτάβι), κ'τάλ^ο (κουτάλι), πιρ^οστέρο^ο (περιστέρι), π'λάφ^ο (πιλάφι) καὶ οὕτω καθεξῆς, ἄλλ^ο ἐν Πόντῳ πάντοτε μετ' ἀπαθοῦς τοῦ ἐν μέσῳ φωνήεντος ἀξινάρο^ο, ζυμάρο^ο καὶ ζουμάρο^ο, κουβάρο^ο, κουτάβ^ο, κουτάλ^ο, περιστέρο^ο, πιλάβ^ο. Οὕτω καὶ ἀλιμιδ^ο (ἄλμη), ἀλυσιδ^ο, ἀνοιγάρο^ο (κλειδί), ἀνιχάρο^ο (ἀνταπόδοσις χάριτος), δουκάλ^ο (καπίστρι), ζυγόν^ο (ζυγός), θηλῆκ^ο (θηλειά, κομδιοδόχη), κιτάρο^ο (λοφίον τοῦ πετεινοῦ), συννουφάδ^ο κτλ. Αἱ παρκατηρούμεναι ἐξαιρέσεις δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν. Π. χ. εἰς τὸ περβόλ^ο (περιβόλι, τοῖχος) ἔγινεν ἡ ἀποκοπὴ τοῦ τελικοῦ *ι*, ὅτε ἡ λέξις ἐστερεποιήθη πλέον ὑπὸ τὸν τύπον περβόλι, ἐπομένως δὲν πρόκειται πλέον περὶ συγκοπῆς τοῦ ἐν μέσῳ *ι* μαζὶ μὲ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ τελικοῦ. Ἐὶς ἴδιον ἰσχύει καὶ εἰς τὴν ἐπίθετον *μεσημερο^ονέχ^ο* (μεσημερινόν), δηλαδὴ ὁ τύπος δὲν προήλθε κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸν ὑποτιθέμενον πλήρη *μεσημερινέσι*, ὥστε νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἀπεβλήθησαν δύο φωνήεντα ταυτοχρόνως, ἀλλ' ἀπὸ τὸ *μεσημερονός* (μεσημερινός), τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν παγίαν ταύτην μορφήν ἐχρησίμωσεν ὡς πρωτότυπον πρὸς σχηματισμὸν τοῦ *μεσημερονέσι*, ὅθεν ἔπειτα τὸ *μεσημερονέχ^ο*. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ τάξις τῶν εἰς *-πον* ὑποκοριστικῶν, εἰς μερικὰ τῶν ὁποίων φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι συνεκόπησαν δύο φωνήεντα, ἓνα τῆς πρωτοτύπου λέξεως καὶ ἓνα τῆς καταλήξεως, οἷον *κοριζόπον* (κοριτσάκι), *μαγλόπον* (μαγουλάκι) ἐκ τῶν πλήρων τύπων *κοριζόπουλλον*, *μαγουλόπουλλον*. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως. Ὡς γνωστὸν ἡ κατάληξις *-πον* προήλθεν ἐκ τοῦ *-πουλον* ἀκουόμενον ἔτι εἰς μερικὰ μέρη τοῦ Πόντου, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ *-πουλλον* συγκοπέντος τοῦ *ου*. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ὑποκοριστικὴ κατάληξις τῶν οὐδετέρων τοῦ ἰδιώματος, ἡ ὁποία καταστᾶσα πλέον στερεότυπος προσκολλᾶται εἰς τὸ θέμα παντὸς οὐσιαστικοῦ πρὸς σχηματισμὸν ὑποκοριστικοῦ χωρὶς πλέον νὰ δύναται νὰ εἴπη τις ὅτι μετὰ τὴν σύνθεσιν ἀποσιωπᾶται τὸ *ου*. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εἰς τὰ ἀνωτέρω δύο παραδείγματα *κοριζόπον* καὶ *μαγλόπον* ἐκ τοῦ *κορίτζ^ο+(ό)πον* καὶ *μάγλον+(πον)* ἔχομεν εἰς τὸ πρῶτον μὲν συγκοπὴν τοῦ προτόνου, καταστάντος *ι*, ἤτοι τὴν ἀποβολὴν ἐνὸς μόνου φωνήεντος, εἰς δὲ τὸ δεύτερον οὐδεμίαν ἀποβολὴν, διότι τοῦ πρωτοτύπου οὗς. *μάγλον* (*μάγουλον*) εἶχεν ἤδη συγκοπὴν τὸ ἐπίτονον *ου* πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ παρκατώγου. Οὕτω δύνανται νὰ ἐξετασθοῦν ὅλα τὰ παρόμοια ὑποκοριστικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ οὐδεμία συγκοπὴ γίνεται ἢ γίνεται ἐνὸς μόνου φωνήεντος τῆς πρωτοτύπου λέξεως. Ἐὶς τὸ μόνον γνωστὸν εἰς ἐμὲ παράδειγμα τῆς προφανοῦς ἐξαιρέσεως τοῦ

ἀνωτέρω νόμου περί τῆς μὴ συγκοπῆς φωνήεντος ἐν λέξει ἔπου ἐγινεν ἤδη ἀποκοπὴ εἶναι ἢ λέξις ἀπογλίρ' (ἀπομεινάριον ποτοῦ, ἄρτου ἢ ἄλλης τροφῆς) ἐκ τοῦ ἀπογουλάρι ὡς φρονεῖ ὁ κ. Οἰκονομιδης¹⁾, ἔπου ὁμολογουμένως εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπεδλήθησαν δύο φωνήεντα, ἂν ἐννοεῖται εἶναι ἀληθὲς ὅτι προήλθε ἀπὸ τὸ ὑποθετικὸν ἀπογουλάριον, εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει τὸ γούλα (λαϊμός). Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἀφ' ἐτέρου λέγεται ἀπογουλίζω (ἀποκόπτω τὴν κεφαλὴν καὶ οὐχὶ ἀπογλίζω καὶ δύναται τις δικαίως νὰ ἀπορῆ διατι εἰδῶ μὲν ὡς ζεταὶ τὸ ου, ἐκεῖ δὲ συνεχόπη, ὑποπτεύομαι μήπως ἢ λέξις ἐχῆ ἄλλην προέλευσιν. Ἄλλως πάντως κατὰ τινὰ ἀναλογικὴν ἐπίδρασιν ἐγινεν ἡ συγκοπὴ τοῦ ου καὶ οὐχὶ φωνητικῶς.

* *

Διὰ τῶν συντόμων τούτων παρατηρήσεων δὲν διατείνομαι ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι ἐξηγητημένον. Κἀθε ἄλλο. Ἄπλως ἠθέλησα νὰ ὑποδείξω τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ ταξινομοῦνται τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἐρμηνεῖα αὐτῶν ὄχι μόνον κατὰ τοὺς φωνητικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀναλογικούς νόμους, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα εἶναι πολὺ ἰσχυροί, ἢ συχνῆ δὲ παραβιάσις τῶν πρώτων ὑπὸ τῶν δευτέρων ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς φθρογγολογίας τοῦ ἰδιώματος διαστελλόν αὐτὸ ἀπὸ τὴν λοιπὴν βόρειον Ἑλληνικὴν, ἔπου οἱ φωνητικοὶ νόμοι λειτουργοῦν πανταχοῦ τυφλῶς. Σπάνια εἶναι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς παρατηρεῖται σωτηρία τῶν ἀτόνων *i* καὶ *ou* διὰ λόγους ἀναλογικούς, ὡς ἄκουσα διὰ τὸ ἀκούω, βουτῶ διὰ τὸ βούτ'σα, κουδούν' διὰ τὸ κούδουνας, σουβλί διὰ τὸ σουβλα κττ. ²⁾ Ὅταν ἐφαρμοσθῆ τοιαύτη μεθοδολογικὴ ἀρχή, ἢ ὁποία ἄλλως τε εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος διὰ κἀθε παρομοίαν γλωσσικὴν ἐρευναν, θὰ ἀποδειχθῆ ὅτι καὶ εἰς τὸ Ποντικὸν ἰδιῶμα δὲν βασιλεύει ἀτασθαλία φωνητικὴ, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ λειτουργοῦν οἱ αὐτοὶ αἰώνιοι γλωσσικοὶ νόμοι, οἱ ὅποιοι ἀπεργάζονται τὴν φυσιολογικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης ὡς ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

¹⁾ Lautl. 85.

²⁾ Γραμματ. βορ. ἰδιωμ. 18.